

nego tam v čumnati poleg delarnice, in tudi ne dobiš danes družega, nego jačmenovo kašo.“

Tinetu se je to čudno zdelo, užalilo se mu je in glasno je zajokal; ali niti besedice ni oporekal, nego tiho je ubogal svojega mojstra.

O póludne je šel v rečeno čumnato in je ondu snedel svojo kašo. Ves čas je bil zamišljen in žalosten, ker ni znal, kako bi svojemu gospodarju ustregel.

Ali vse drugače je bilo zvečer. Kako se Tine začudi, ko ga gospodar k sebi pokliče in mu prav resnobno in ljubeznivo reče:

„Tine! ti si svojo skušnjo pri meni dobro prestal. Jaz sem se popolnem prepričal, da si dober in poslušen deček, ker si vsako mojo zapoved, da-si je bila večkrat ostra in časi še celó neopravičena, zvršil naglo, kakor se spodobuje ter nisi nikoli mojim besedam ugovarjal. Takega učenca jaz potrebujem in ti si odslej — moj Tine.“

In res je bil Grbák od tega časa s Tinetom ves drugačen. Nikoli več ni sam južinal v ónej temnej čumnati poleg mizarске delarnice.

Tine se je izučil mizarstva in je bil vreden učenec svojega gospodarja. Tudi njegova teta je to veselje dočakala. Ostal je več let pri Grbáku in kadar koli je šel mimo one čumnate, kjer je bil nekđaj samó za poskušnjo priprt, vselej se je spomnil svojega strogega ali pametnega gospodarja.

Večkrat je pokazal to čumnato tudi svojim učencem in jim dejal: „Vidíte, tukaj notri v tej temnej čumnati sem se učil slušati in molčati.“

Otroci! ne bojte se nikdar ostrosti svojih starišev, ker ostrost vaših starišev vam je le v dušni in telesni prid.

Lj. T.

Pisma mlademu prijatelju.

III.

Ljubi Bogdan!

retjej dôbi slovenske književnosti pravimo ponemčevalna dôba. Slovenščina, uže prej tako pokvarjena, dosegla je vrhunec popačenosti. Pisatelji so nam lepo slovenščino takó razmrevarili, da je bilo treba poznejšim pisateljem mnogo truda, predno so jo očistili in jej dali lepo lice.

Vender pa ima tudi ta dôba svojo dobro stran. Oživili so društvo: *academia operosorum* (modrišče delovnih), katera je bila sicer uže poprej osnovana, a je zaspala. To društvo je jako znamenito za našo zgodovino in marsikoja umétalnost v Ljubljani je trud rečenega društva. Tudi domača zgodovina in književnost mu je hvaležna za marsikoho knjigo. — Tudi slovenska zavédnost in skrb za dušno hrano prostakom se je v nemala vzlasti mej duhovniki, ki so tudi v tej dôbi najbolje skrbeli za slovensko knjigo.

Najznamenítejše ime iz ponemčevalne dôbe je otec Marko Pohlin, duhovnik avgustinskega reda; porodil se je v Ljubljani in umrl 1801. l. pri Dunaji. Pisal je mnogo (do 20 knjig tiskanih in 10 v rokopisu), ali jezik njegov je neizrečeno pokvarjen in popačen. Sam si je delal slovnična pravila in črkopis po svojem okusu in svojih načelih. Misлил je, da je slovničar (kar

pa ni bil) in spravil se je na napačni pot, da mora narod hoditi za umétalno skodrečanimi pravili slovničarjev — jezikobrodcev, a ne, da mora jezikoslovec hoditi za narodom, ohraniti mu to, kar je dobrega in odvreči, kar je slabega. Pohlin je imel velik vpliv pri istodobnih pisateljih in kdor ni trébil v njega rog, udrihal je po njem; zato bi se imenovala ta dóba lahko tudi Pohlinova.

Poleg mnogih nabožnih knjig njegovih so najiminentnejše: „Kraynska Grammatika“, „Tu malu besediše“ in v rokopisu: „Bibliotheca Carnioliae“ (Kranjska knjižnica), ki ima književno-zgodovinsko vrednost.

Da-si je bil Pohlin jako slab slovničar, kazal je vender veliko učenost. Bil je ne samó navdušen Slovenec, nego tudi Slovan in posnemanja vreden je v svojem rodoljubji. Brez Pohlina bi bajè tudi ne imeli Val. Vodnika, prvega slovenskega pesnika in preporoditelja slovenske književnosti, kajti Pohlin ga je jel prvi navduševati za milo slovenščino in lepo našo domovino. Pod pokroviteljstvom Markovim so tudi jeli izdavatí tedaj: „Skupspravlanje Kraynskeh Pissanie od Lepeh Umetnost.“ To je prva prikazen v slovenskej književnosti, da so jeli z združenimi močmi gojiti necerkveno pesništvo. Rečena knjiga je izšla v treh zvezkih za l. 1779, 1780 in 1781; za l. 1782—83 je ostala v rokopisu. Vsebina posamičnih zvezkov so razne pesni, ki nimajo se ve da nobene pesniške vrednosti. V drugem zvezku se čita tudi prva slovenska opereta (igra s petjem): „Belin“, ki jo je spisal avgustinec J. Damascenus (F. Deu). Vidno je torej, da pisatelji te dóbe úže niso pisali samó strogo nabožnih knjig, nego začeli so pisati tudi posvetne spise.

Marko je imel kmalu dosti nasprotnikov. Úže Popovič je silno obsojeval Pohlin-ova novotarstva, a pozneje so mu nasprotovali Gutsman, Japelj in Kumerdej.

Ožbald Gutsman († 1760. l. v Celovci), osamljen pisatelj na Koroškem, bil je jezuit, a potem posveten duhoven. Dal je v dézel slovnico slovensko, ki je doživela v 50 letih 6 izdaj. Pisal je dokaj boljšo slovenščino nego so jo pisali do tedaj, in Markovemu novotarstvu je stopal na prste. Izdal je tudi nemško-slovenski slovník, ki kaže Gutsmanovo vrlino in pridnost.

Jurij Japelj se je porodil 1744. l. v Kamniku in bil naposled kanonik v Celovci. Na smrtnej postelji izvé, da so ga izvolili za tržaškega vladiko. Umrl je 1807. l. Bil je navdušen Slovan ter je skrbel mnogo za omiko slovenskega naroda. Slóvel je po svojej učenosti vzlasti v jezikoslovji ter je ostavil v rokopisu učeno slovnico: „Slavische Sprachlehre.“ Prevajal je slovenščino iz več jezikov in spisal več knjig pobožnega obsega.

Blaž Kumerdej je bil šolski nadzornik ter je umrl 1805. l. Bil je tudi učenjak v jezikoslovji ter je ostavil v rokopisu učenjaško slovnico: „Krainisch-Slavische Grammatik“ in „slovensko-nemški slovník.“

Najbolj znamenito, kar sta spisala Japelj in Kumerdej, slovi slovensko vse sveto pismo starega in novega zakona. To je prvo slovensko vse sv. pismo v katoliškem duhu. Pomagalo jima je prelagati tudi še pet drugih duhovnov. Prvi zvezek je izšel 1784. l. in zadnji 1800. To sv. pismo se je takó hitro razpečevalo, da so morali preskrbeti od več knjig drugo izdajo in ta prevod slovenskega sv. pisma je najboljši izmej vseh do tistega časa. (Pač je preložil úže prej Kóstelec vse sv. pismo, a žal da se je izgubilo). Zna se, da prevod ni tako dovršen in popolen, kakor bi moral biti, kar ni

čuda, ker je Pohlin lepoglasno slovenščino takó pokvaril. Vender stá storila uzorna in učena moža vse, kar je bilo v njiju močeh.

Spomina vreden mož je Anton Linhart, ki se je ukvarjal tudi z nemškim pesništvom, a sebstočno važna je za nas njegova nemško pisana zgodovina: „Versuch einer Geschichte von Krain“ (Poskus zgodovine kranjske). Kot slovensk pisatelj se je poskusil na dramatičnem polji, preloživši iz nemškega veseloigro: „Shupanova Mizka“ in iz francoskega veseloigro: „Ta vesseli dan, ali: Matizhek se sheni.“ Predelal je obe igri prav dobro na slovenski, samó jezik je precej okoren in diši po nemškem.

Ponemčevalna dōba je zeló pokvarila gladko slovenščino. Materinščina naša je še vedno stala za durmi, latinščina in nemščina pa ste se šopirili pri bogato obloženi mizi. Celó ime slovensko bi nam bili kmalu zapravili in je nadomestili z imenom kranjskim. Zadnji čas je bil, da stopi slovenščina na noge. In stopila je kmalu. Gutsman, Japelj, Kumerdej, Linhart in drugi so jo uže vzdigali, a vzdignili je še niso popolnoma. Vzdignil pa je iz slovenščino iz stoletnega spanja mož, o katerem ti povem prihodnjich. P. B.

Hudobna Vila.

(Slovenska po Valjavcu)

Bila je grofica; imela je jedno hčer. Ko se je hči rodila, pozove grofica vse Vile v gosti. Vsaka Vila je imela zlate lasé do zemlje, zlato obleko s srebrnimi čipkami (špicami) in srebrnim pasom. A jedna izmed Vil je bila zločesta (hudobna).

Vsaka druga je prinesla hčerki dober in lep dar, a zločesta jej dá lep ali zločest dar, škatlivo, v katerej je bilo napisano: Mnogo dobrot bodeš uživala, lepa postala, a na zadnje bodeš končana.

Deklica raste in raste; vse se je zgodilo, kakor so prorokovale Vile. Med Vilami je živela, uživala je vse dobrote, samó zločesta Vila je ni mogla trpeti.

Kadar se je hotela možiti mlada grofica, pride ta Vila, udari jo s šibo in deklica je okamenela in vse, kar je bilo v gradu.

Čez mnogo let pride nek car v ta kraj na lov. Zgubi se v gozdu, a nikogar ne najde, da bi ga vprašal za pravi pot. Pride pred grad, kjer je spala deklica. Pred gradom najde slugo. Car ga vpraša: „Kod bi prišel iz gozda? Ali sluga mu ne more odgovoriti, bil je tudi okamenel. Radoveden stopi car v grad. Čudi se, kadar vidi vse mrtvo. Stopajoč dalje, pride v sobo, kjer se je pripravljala grofica za poroko. Bila je kakor živa, samó okamenela. Car se začudi tolikej krasoti in od veselja jo poljubi. Pri tej priči oživi deklica in pravi: „O zakaj si me zbudil! Tako sladko sem spala!“ Vesel, da jo je rešil, vzame car šibo, udari vsakega slugo s šibo in vsi se oživé.

Deklica pripoveduje svojemu rešitelju, kako in kaj se je zgodilo ž njo. Kar prileti zločesta Vila zopet. S šibo se hoče dotakniti deklice, da bi zopet okamenela, ali car hitro napnè lok in ustrelí Vilo, da pade mrtva na tla. Njeni lasje in ona sama zgoré sami od sebe.

Car še ni bil oženjen. Rešeno deklico si izbere za nevesto in se poroči ž njo. Dolgo in srečno sta živela.